

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Anni Häidberg

TELEVISIOONI VAATAMISELE KULUVA AJA SEOS KOOLIEELIKU
KÄITUMISVIISIDEGA

bakalaureusetöö

Juhendaja: Merle Taimalu

Läbiv pealkiri: Televisioon ja koolieeliku käitumine

KAITSMISELE LUBATUD:

Juhendaja: Merle Taimalu (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Villems (MA)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Resüme

Televisiooni vaatamisele kuluva aja seos koolieeliku käitumisviisidega

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, milline on seos õpetajate hinnangute põhjal lapse käitumisviiside ning televisiooni vaatamisele kuluva aja vahel koolieelikute seas. Varasemad uurimused on tõestanud, et televisiooni vaatamine võib lapsi mõjutada nii negatiivselt kui ka positiivselt. Televisiooni negatiivsete mõjudena tuuakse peamiselt välja agressiivsust ja halvenevaid suhteid kaaslastega. Paljud uurimused on andnud aga vastupidiseid tulemusi ning on leitud, et televisioon on mõjuvõimas vahend, mille abil saab lastele pakkuda ka positiivset eeskujut ning õpetada erinevaid oskusi, sealhulgas ka sotsiaalseid oskusi. Töö empiirilises osas viidi läbi uurimus Tartumaa nelja lasteaia koolieelikute seas. Andmeid koguti laste kohta ankeetide abil nii lastevanematelt kui ka õpetajatelt. Tulemused kinnitasid seost lastesaadete vaatamisele kuluva aja ning õpetajate hinnangute põhjal prosotsiaalse käitumise vahel, kuid seost televisiooni vaatamise ja õpetajate hinnangute põhjal agressiivsuse vahel ei leitud.

Märksõnad: koolieelik, televisioon, sotsiaalsed oskused, agressiivne käitumine, prosotsiaalne käitumine

Abstract

The correlation between television exposure and preschooler's behaviour

The aim of the present bachelor paper is to find out what is the correlation between preschooler's behaviour based on teacher's evaluation and television exposure. Previous studies have shown that television can influence children in a negative way but also in a positive way. The main negative aspects of television exposure are aggressive behaviour and deteriorating relationships with others. A lot of studies have found contradicting results and these findings show that television is a powerful means that can give children a positive example and has the potential to teach different skills, including social skills. In the empirical part of the paper a study was conducted among four preschools in Tartu county. The data concerning children were collected with two different questionnaires from both parents and teachers. The findings confirmed the correlation between watching children's programmes and teacher-report prosocial behaviour, but not the correlation between watching television and teacher-report aggressive behaviour.

Keywords: preschooler, television, social skills, aggressive behaviour, prosocial behaviour

Sisukord

Sissejuhatus	4
Televisiooni mõiste.....	4
Koolieelikute sotsiaalsed oskused ja nende rakendamine	4
Lapsed ja televisiooni vaatamise ajaline kestus	6
Televisiooni negatiivne mõju laste sotsiaalsetele oskustele	6
Televisiooni positiivne mõju laste sotsiaalsetele oskustele	10
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid	13
Metoodika.....	13
Valim	13
Mõõtevahendid	14
Protseduur	16
Tulemused	17
Laste televisiooni vaatamise harjumused	17
Laste käitumisviisid.....	22
Televisiooni vaatamisele kuluva aja seosed erinevate käitumisviisidega	22
Arutelu.....	23
Uurimuse piirangud	25
Töö praktiline väärtus ja soovitusi edasiseks uurimiseks	25
Tänuõnad	25
Autorsuse kinnitus.....	25
Kasutatud kirjandus.....	26
Lisad	29

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, milline on seos õpetajate hinnangute põhjal lapse käitumisviiside ning televisiooni vaatamisele kuluva aja vahel koolieelikute seas. Töö teoreetilises osas avatakse televisiooni ja sotsiaalsete oskuste mõiste ning antakse ülevaade koolieelikute televisiooni vaatamise ja erinevate käitumisviiside vahelistest seostest. Töö teises osas tutvustatakse läbi viidud empiirilise uurimuse metoodikat ja tulemusi ning arutletakse leitu üle.

Televisiooni mõiste

Mõiste „massimeedia“ tähistab üldiselt kommunikatsioonivahendeid, millel on suur leviala ning mis jõuavad seega ühiskonnas peaaegu kõigini (McQuail, 2000). Selle mõiste alla koonduvad üldtuntud ning pika ajalooga sõnumi edastamise vahendid ehk meediumid. Viimased on näiteks ajalehed, ajakirjad, film, raadio, salvestatud muusika ning ka televisioon (Agee, Ault & Emery, 1991). Uute meediumite peamine esindaja on Internet ja kuigi tundub, et selle tähtsus ületab tänapäeva maailmas vanemate meediumite osakaalu, ei tohiks ka traditsioonilisi meediumeid väheoluliseks pidada, kuna need on jätkuvalt peaaegu universaalselt levivad, suure populaarsusega ning avaliku iseloomuga (McQuail, 2000; Rideout, Foehr & Roberts, 2010). Mõnel juhul kattuvad uuemad ja vanemad meediumid omavahel (Calvert & Wilson, 2011), näiteks on paljud ajalehed ja ajakirjad veebiväljaannetena kättesaadavad, samuti on paljud televisioonisaated Internetis järelvaadatavad. Televisioonil on meediumina enam kui 60-aastane ajalugu ning selle suur populaarsus tuleneb võimest edastada üheaegselt nii pilte kui helisid (Calvert & Wilson, 2011; McQuail, 2000). Käesolevas töös peetaksegi televisiooni all silmas audiovisuaalset sisu kandvat meediumit. Paralleelselt kasutatakse ingliskeelses kirjanduses kasutusel olevat mõistet *screen media*, mis otsetõlkes tähendab ekraanimeedia – sisu, mis jõuab vaatajani ekraani vahendusel. Seega loetakse selles töös televisiooni ehk ekraanimeedia alla ka filmid või saated, mis on salvestatud näiteks CD-le, DVD-le või VHS-kassettidele, samuti need saated, mis on vaadatavad arvutiekraani vahendusel. Sellest käsitlusest jäävad välja interaktiivsed mängud (nii Internetis kui mängukonsoolides), mille käiku saab kasutaja oma tegevusega muuta.

Koolieelikute sotsiaalsed oskused ja nende rakendamine

Laps areneb soodsates tingimustes nii füüsiliselt kui vaimselt, lisaks on oluline kolmas komponent – lapse sotsiaalsuse areng (Tropp & Saat, 2008). Sotsiaalne areng seisneb lapse

kujunemises heaks kaaslaseks teistele, kuid ka kasvamises heaks ühiskonnaliikmeks, moraalseks ja demokraatlikke väärtusi kandvaks indiviidiks (Mathieson, 2005; Tropp & Saat, 2008). Sotsiaalsete oskuste defineerimisel puudub ühene määratlus, kuid samatähenduslikult kasutatakse mõisteid *sotsiaalne kompetentsus*, *isikutevaheline intelligentsus* ja *suhthemisoskused* (Humphrey et al., 2011; Tropp & Saat, 2008). Sisuliselt on sotsiaalsed oskused sellised oskused, mis võimaldavad teistega suhelda kohaselt ja tõhusalt (Tropp & Saat, 2008). Kohasus seisneb siinkohal selles, et sotsiaalseid norme ei rikuta, ning tõhusus selles, et tegija saavutab suhtluses endale seatud eesmärgi (Tropp & Saat, 2008).

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) järgi on sotsiaalsed oskused lapse oskused teistega suhelda, partnereid ja iseennast tajuda, ühiskonnakorraldust ning eetilisi tõekspidamisi omaks võtta.

Sheridan ja Walker (1999, viidatud Tropp & Saat, 2008 j) nimetavad sotsiaalseid oskusi õpitud käitumisviisideks. Selle definitsiooni järgi võib öelda, et lapse puhul on võimalik jälgida ning mõõta seda, kas sotsiaalset oskust osatakse rakendada ehk vastavalt käituda, mitte aga seda, kas sotsiaalne oskus on omandatud. Võib esineda ka olukordi, kus sotsiaalne oskus on küll omandatud, kuid laps ei oska seda õiges situatsioonis kasutada. Käesoleva bakalaureusetöö uurimuslikus osas on õpetajad hinnanud seda, kas laps oskab omandatud sotsiaalset oskust rakendada ehk kui sageli esineb konkreetset käitumisviisi.

Inimese vaimne võimekus on tihedalt seotud tema sotsiaalsete oskustega ning inimesele kaasasündinud bioloogilised eeldused realiseeruvad vaid tema ja teda ümbritseva keskkonna vastastikusel mõjul (Kulderknup, 2008). Kuna lapse sotsiaalne areng peab võimaldama tal ühiskonnas hakkama saada, siis ongi just sotsiaalsete oskuste ja väärtushinnangute kujundamine kasvatustöös üks olulisemaid ülesandeid. Lapse sotsiaalsetele oskustele pannakse alus koolieelsel perioodil ning see avaldab mõju lapse esimestele kooliaastatele, ka puberteedieale ning isegi täiskasvanueale (Gülay, 2011). Lapse sotsiaalseid oskusi mõjutavad esmalt perekond ja kodune keskkond, vanemaks saades lasteaia või -hoiu keskkond ning eakaaslased. Tänapäeva infoühiskonnas avaldab ka massimeedia olulist mõju lapse sotsiaalsetele oskustele, kuna iga laps puutub vähemal või rohkemal määral kokku erinevate meediavormidega (Smith, Cowie & Blades, 2008). Üks neist meediumitest, millega lapsed kokku puutuvad, on televisioon. Seega on oluline uurida lapse sotsiaalsete oskuste seost televisiooni vaatamisega.

Lapsed ja televisiooni vaatamise ajaline kestus

Kuigi televiisor ei ole inimeste kodudes ammu enam uusim tehnoloogia, on see ka praegu kõige enam levinud ning kõige rohkem kasutatav elektroonikaseade (Rideout et al., 2010). Viimasel kahel kümnendil on suurenenud telesaadete arv, mis on mõeldud spetsiifiliselt kuni 6-aastastele lastele. Seega on olnud põhjust uurida just 6-kuuste kuni 6-aastaste laste harjumusi televisiooni vaatamisel. Nii selgus 2005. aastal Ameerika Ühendriikides läbi viidud uurimuses (Rideout & Hamel, 2006), et 83% lastest veedavad tavalisel päeval keskmiselt kaks tundi televiisori, DVD-de ja arvutite seltsis. 75% lastest vaatavad televisioonisaateid keskmiselt 1 tund ja 19 minutit päevas ning alla 2-aastasedki lapsed vaatavad televisiooni iga päev. Zimmerman, Christakis ja Meltzoff (2007) leidsid oma uurimuses, et 90% kuni 2-aastastest lastest vaatavad regulaarselt televiisorit või DVD-sid. Ühes veel ulatuslikumas Ameerika Ühendriikide uurimuses (Tandon, Zhou, Lozano & Christakis, 2011), mille valimiks oli 8950 koolieelikut, leiti, et keskmiselt veedavad lapsed lausa 4,1 tundi päevast ekraani ees. Larson ja Verma (1999) tõid välja, et Euroopa lapsed ja noorukid vaatavad keskmiselt kaks tundi televisiooni päevas, samal ajal kui lugemise ja sportimise peale kulub keskmiselt vaid pool tundi päevas. Samast ülevaateuurimusest selgus ka, et televisiooni vaatamisel on märkimisväärselt sarnane profiil erinevates riikides, enamasti 1,5–2,5 tundi päevas.

Peeter Vihalemm (2008) on oma artiklis esitanud TNS Emori poolt 2007. aastal kogutud Eesti andmed, millest selgub, et noorim vanusegrupp telerivaatajaid (4–19-aastased) veedab ekraani ees 2 tundi ja 50 minutit päevas. Ülle Saluääre bakalaureusetöös (2006) selgus, et uuritavatest Tartu maakonna 8–10-aastastest lastest 40,5% vaatasid televiisorit päevas üle kahe tunni ning 26,5% 1–2 tundi päevas. Kuigi nendest andmetest ei selgu täpselt, kui palju just koolieelikud televisiooni vaatavad, kinnitavad need arvud, et ekraanimeedia tähtsus laste elus on jätkuvalt suur ning televisiooni ja lapse arengu vaheliste seoste uurimine on põhjendatud.

Televisiooni negatiivne mõju laste sotsiaalsetele oskustele

Laps õpib suuresti jäljendamise teel. Albert Bandura (1977) sotsiaalse õppimise teooria kohaselt on laps võimeline õppima pelgalt vaatlemise teel, kusjuures piisab ainuüksi ühest kokkupuutest õpitava käitumisega. Seega on oluline, millist sisu kannavad endas televisioonis näidatavad saated ja multifilmid. Piisab vaid ühekordsest vaatamisest, et laps õpiks juba mõne uue käitumismaneeri. Kui telesaate materjal rõhutab sotsiaalset ebakompetentsust, siis võib eeldada, et just sellist mõju see ka lapsele avaldab. Kokkupuude vägivaldsete stseenide ja

eeskujudega televisioonis võivad suurendada otsest, kaudset, suhtekeskset ning sotsiaalset agressiivsust nii poistes kui tüdrukutes (Gülay, 2011). Paljud lapsed vaatavad televisiooni üksinda ning seda piiramatul hulgal. See aga võib põhjustada mitmeid füüsilisi, sotsiaalseid ning emotsionaalseid probleeme, näiteks ülekaalulisust, unehäireid, tähelepanupuudulikkust, agressiivsust ja introvertsust (Gülay, 2011).

Uurimused on näidanud, et lapsed kannavad tihtipeale televisioonist nähtud agressiivsuse üle pärisellu. Teleekraanil nähtud vägivald vähendab positiivse sotsiaalse käitumismustri tekkimise tõenäosust, kuid suurendab erutuse, agressiivsete mõtete ning käitumise tekke tõenäosust (Ostrov, Gentile & Crick, 2006). Samuti on leitud, et 68% vanematest, kellel on kuni 6-aastane laps, on märganud last imiteerimas televisioonis nähtut ning 24% neist ilmingutest on olnud vägivaldsed (Rideout & Hamel, 2006). See protsent ei viita kindlasti sellele, et televisioon oleks vägivaldsuse peamine põhjustaja, kuid siiski näitab, et televisioonil on lapse käitumise kujundajana märkimisväärne roll. Seejuures on aga mitmed uurijad (Rosen, Schwebel & Singer, 1997; Skolnick & Bloom, 2006) leidnud, et lapsed teevad teatud olukordades hästi vahet, mis on päriselu ja mis on väljamõeldis. Seega peaksid nad mõistma, et teleripildis toimunu ei saa samamoodi aset leida pärismaailmas, kuna need on kaks täiesti erinevat asja. Isegi juhul, kui lapsed mõistavad, et tegemist on kahe erineva maailmaga, ei välista see televisioonist õppimist ja mõnede käitumisjoonte üle võtmist.

Televisioonis näidatakse tihti läbisegi saateid, mis on mõeldud ainult täiskasvanutele ning saateid, mis pigem lastele. Kuigi on mõned kanalid, mis näitavad ainult lastesaateid, on lastel tihti võimalus vaadata ka teisi kanaleid. Türgis läbi viidud uuringus (Gülay, 2011) selgus, et lapsed, kes vaatavad multifilme, on vähem agressiivsed kui lapsed, kes vaatavad täiskasvanutele mõeldud programme. See on seletatav sellega, et täiskasvanutele mõeldud materjalis on vägivald võimendatud ja avaldab lapsele suuremat mõju kui multifilmides nähtu. Kuigi ka multifilmides on ülemäära palju vägivallastseene, mõjuvad need lapsele leebemalt, kuna tegemist on tihtipeale animeeritud loomade ja mitte inimestega. Ka Suurbritannia uurijad on leidnud, et kuna lastele mõeldud multifilmid leiavad tihti aset fantastilises maailmas, siis ei pea lapsed nende sündmuste toimumist pärismaailmas reaalseks ning ei ole multifilmi vägivallast nii tugevalt mõjutatud kui inimestega seotud vägivallast (Gunter & Harrison, 1997). Siiski leidub ka uurimusi, mis rõhutavad, et just multifilmides aset leidev agressiivsus avaldab lastele suuremat mõju (Peters & Blumberg, viidatud Blumberg, Bierwith & Schwartz, 2008 j). Seletus sellele võib olla järgmine: multifilmides joonistatakse tegelastele liialdatult vihased näod ja ka vägivaldsed aktid on lastele arusaadavamad ning ilmselgemad (näiteks haamriga pähe löömine) (Blumberg et al., 2008),

samal ajal kui täiskasvanute programmides ilmneb rohkem kaudset agressiivsust, verbaalset ja suhtekeskset vägivalda, mida lapsel on keerulisem mõista. Igal juhul, kui laps vaatab televisiooni, siis on oluline, et vanem jälgiks, milliseid saateid ta vaatab.

Kuigi paljud uurimused rõhutavad pigem telesaadete sisu olulisust, tuuakse tihtipeale välja ka tugev seos televisiooni vaatamisele kulunud aja ning lapse sotsiaalsete oskuste vahel. Üha rohkemates kodudes ei ole enam ainult üks televiisor või arvuti, vaid lausa mitu. Harvad ei ole ka juhtumid, kus need asuvad lapse magamis- või mängutoas. Nii ei teagi vanemad alati, kui palju ja millise sisuga saateid nende lapsed vaatavad (Gülay, 2011). Uurimused (Ostrov et al., 2006; Vandewater, Bickham & Lee, 2006) on näidanud, et hoolimata saate sisust (selle vägivaldsusest või hoopis harivast komponendist), tuleb tähelepanu pöörata justnimelt ajale, mida laps kulutab ekraani ees. Ostrov et al. (2006) toob välja positiivse seose ekraanimeedia üleliigse tarbimise ning kaaslastega halvenevate suhete vahel. Mida rohkem veedab laps aega televisiooni vaadates, seda halvemaks võivad muutuda suhted vanemate ning õdede-vendadega. Vandewater et al. (2006) uurimuses selgus, et aeg, mida laps kulutab televisiooni vaadates, on negatiivses seoses ajaga, mida laps kulutab perekonnale, lugemisele, loomingulistele ja aktiivsetele mängudele. Vähene perega suhtlemine võib aga suurendada erinevate emotsionaalsete ja sotsiaalsete probleemide tekke riski (Russ, Larson, Franke & Halfon, 2009). Viimased on näiteks raskused positiivse enesehinnangu ning sotsiaalse pädevuse kujunemisel.

Lisaks sellele, et liigne televisiooni vaatamine mõjutab suhteid perekonnaga, kannatavad ka suhted sõpradega. 2011. aastal uuriti Türgis televisiooni mõju just laste käitumisviisidele suheldes eakaaslastega (Gülay, 2011). Uuringus osalesid 126 last vanuses 5–6 ning nende vanemad ja lasteaiaõpetajad. Õpetajad ja vanemad täitsid küsimustiku, andes vastused muuhulgas küsimustele: kui palju ja milliseid saateid lapsed vaatavad; milliseid (kas positiivseid või negatiivseid) käitumisjooni on lapses märgata; kui palju sõpru lapsel on. Tulemustes selgus, et mida rohkem vaatavad lapsed televisiooni, seda halvemini rakendavad nad sotsiaalseid oskusi ning seda vähem sõpru neil on. Märkimisväärne positiivne seos leiti aga televisiooni vaatamise ajahulga ning agressiivsuse, asotsiaalse käitumise, hirmude ja hüperaktiivsuse vahel.

Peale selle, et televisiooni vaatamine kulutab aega, mida laps võiks veeta pere ja sõpradega, on märgatud ka seost ekraanimeedia tarbimisele kuluva aja ja üldise vägivaldsuse vahel. Ostrov et al. (2006) poolt läbi viidud kaheaastase longituuduurimuse tulemusena selgus, et koolieelikud vaatavad keskmiselt 11,83 tundi televisiooni nädalas ning mida rohkem laps vaatas telerit, seda rohkem esines samaaegseid, aga ka hilisemaid vägivaldseid

käitumismustreid. Esile toodi ka soolised erinevused. Poiste puhul on positiivses seoses ekraanimeedia vaatamise hulk ja verbaalne ning füüsiline vägivald, tüdrukute puhul kehtib sama seos, kuid vägivald on enamasti suhtekeskne. Viimane seisneb ignoreerimises, grupist väljaarvamises, solvavate kuulujuttude levitamises ja tagarääkimises. Selgus, et lapsed vaatavad küll samu programme, kuid poisid ja tüdrukud õpivad neist erinevaid käitumismustreid. Uus-Meremaal läbi viidud 26 aastat kestnud longituuduurimuses (Robertson, McAnally & Hancox, 2013) selgus statistiliselt oluline seos lapsepõlves ja noorukieas televisiooni vaatamise ja hilisemate sotsiaalsete probleemide vahel. Inimestel, kes vaatasid vanuses 5–15 palju televisiooni, esines suurema tõenäosusega kriminaalkorras karistamisi, diagnoositi antisotsiaalseid isiksusehäireid ning olid üleüldiselt agressiivsema iseloomuga kui need, kes vaatasid vähem televisiooni. Niisiis on oluline nii telesaate sisu ja kvaliteet kui ka ajahulk, mida laps televisiooni vaatamisele kulutab. Mõlemad tegurid mõjutavad lapse, aga ka hiljem täiskasvanu käitumist oluliselt.

Kuigi paljud lastesaated on mõeldud olema harivad ja õpetlikud, ei pruugi ka nende üleliigne tarbimine mõjuda lapsele positiivselt. Uurimustest (Cardany, 2010; Ostrov et al., 2006) selgub, et isegi kui tegemist on hariva telesaatega, ei pruugi selle mõte alles arenevale lapsele niimoodi kohale jõuda. Kui õpetlikkus seisneb näiteks selles, et alguses kedagi kiusatakse, kuid hiljem mõistetakse, et see pole õige, siis võivad lapsele meelde jääda selle loo episoodid (kiusamine üldiselt) ning mitte loo moraal tervikuna. Siiski on tõestatud, et lapsed on võimelised hästi eristama ebamoraalseid ehk „halbust“ tegusid „headest“ ehk moraalsetest. 2004. aastal 3–4-aastastega läbi viidud uuringus (Peters & Blumberg, viidatud Blumberg et al., 2008 j) näidati lastele stseene näiteks löömisest, varastamisest, teistega oma asjade mitte jagamisest ning lapsed andsid tegudele oma hinnangu ning soovitusel karistuseks. Lapsed taipasid, et näidatud teod ei ole sobilikud ning pakkusid kõige suuremaid karistusi küll füüsilistele pahategudele (löömisele, tõukamisele), kuid hindasid negatiivselt näiteks ka varastamist ja teistega asjade mitte jagamist.

Seega leidub vastakaid uurimistulemusi: ühed väidavad, et lapsed võtavad negatiivseid käitumisjooni televisioonist väga kergesti üle, teised aga, et lapsed teavad, mis on moraalne ja mis mitte ning seega ei pruugi negatiivset käitumist nii kergesti omaks võtta. Mõistagi erinevad lapsed oma arengutasemelt ja võimetelt, samuti kasvavad lapsed väga erinevates keskkondades, nii et mis ühtede laste puhul võib kehtida, ei pruugi seda teiste puhul. Samuti ei saa välistada, et konkreetseid uuritavaid lapsi mõjutavad ka muud teadmata tegurid, millele tähelepanu ei pöörata, kuna uurimus keskendub ennekõike televisiooni mõjudele. See

tähendab, et laste käitumine võib uuringu käigus küll muutuda, kuid alati ei saa täie kindlusega väita, et tegemist on just televisiooni mõju ja mitte mõne muu teguriga.

Veel ühe probleemi, mis kaasneb telesaadetest õppimisega, toob oma artiklis välja Cardany (2010). Ta märgib, et väiksed lapsed vajavad õppimiseks eelkõige konkreetseid objekte ja esemeid, rohket kordamist. Ka Patzlaff (2003) rõhutab, et laps vajab arenguks meeleliselt konkreetseid kogemusi, võimalust kõike käega katsuda ja ise proovida ning teleekraani näiline reaalsus seda ei võimalda. Laste õppimine on efektiivsem, kui kasutuses on lisaks nägemis- ja kuulmismeelele ka teised meeled (Butterworth & Harris, 2002). Kiire tempoga lastesaated seesugust õppimist aga ei võimalda ning on vähetõenäoline, et laps kiirest stseenide vaheldumisest üldse midagi õpetlikku leiab, veel vähem päriselus ja teises kontekstis rakendada oskab. Siiski toob Cardany (2010) välja, et lapsed on võimelised saadetest õppima, kuid vajavad selleks, et neile jõuaks päralt samaväärne arusaamine, kaks korda rohkem aega kui päriselu objektidega. See aga tähendabki ekraani ees rohkema aja veetmist ning sellegagi kaasnevad oma riskid (Ostrov et al., 2006; Robertson et al., 2013; Vandewater et al., 2006). Et laps õpiks saatest positiivseid käitumismustreid ning mõistaks nähtut õigesti, on oluline, et lapsevanem temaga koos vaataks ja saate sisu selgitaks.

Seega, paljud uurimused on toonud välja tulemusi, mis kinnitavad televisiooni vaatamise negatiivset mõju laste sotsiaalsetele oskustele. Rõhutatakse telesaadete sisu ja kvaliteedi ning ajahulga suurt mõju lapse käitumisele. Uurijad suhtuvad kriitiliselt mõttesse, et telesaade võiks midagi õpetada ning lapse arengule kasu tuua. Nagu ikka, leidub ka palju vastuväiteid ning arvamusi, et just televisioon on võimas vahend lapse arendamiseks, kui seda otstarbekalt ja eesmärgipäraselt kasutada osatakse.

Televisiooni positiivne mõju laste sotsiaalsetele oskustele

Paljude uurijate arvates võib televisioon olla ka tõhus vahend sotsiaalsete oskuste õpetamiseks. Nii nagu ekraanimeedia võib õpetada ebatervislikke või kahjustavaid käitumismustreid, võib see ka õpetada empaatiat, sallivust ja lugupidavust teistsuguste inimeste suhtes, samuti koostööoskusi (Gülay, 2011; Strasburger, 2009). Kui televisiooni mõjuvõimsust kasutatakse teadlikult ja õpetlikul eesmärgil, võiksid lapsed sellest palju õppida. Kaasaegsete meediumite viga ongi selles, et neil on potentsiaal olla õpetlik ja hariv, kuid tihtipeale ei ole seda. Uurimused (Ostrov et al., 2006; Rideout & Hamel, 2006) on näidanud, et lapsed on suuresti mõjutatavad televisioonist ning oleks vajalik, et see mõjuvõimas vahend kannaks endas kasulikku ja õpetlikku eesmärki. Õnneks leidub ka telesaateid, mis on vägivallatud ning enamjaolt õpetliku sisuga. Üks selline, Ameerika Ühendriikides alates

1969. aastast toodetav saade on „Sesame Street“, kus nukkude, laulude ja kuulsuste abil õpetatakse lastele kooliks vajalikku, aga ka sotsiaalselt kohast käitumist. See oli üks esimesi lastele suunatud hariva sisuga saateid ning kuna selle populaarsus oli suur, võttis USA Kongress vastu määruse, mis sätestas, et igal nädalal peab teleprogrammis olema vähemalt kolm tundi harivat materjali (Cardany, 2010).

Mitmes uuringus on tõestatud lastesaadete efektiivsust sotsiaalsete oskuste õpetamisel. Ameerika Ühendriikides populaarsust võitnud ning paljudesse teistesse riikidesse levinud „Sesame Street“ on neist üks enimuuritud. 1970. aastatel läbi viidud uuringud tõestasid kõige enam, et lapsed omandavad konkreetseid programmis nähtud oskusi ja seda ainult sarnases kontekstis, kuid need ei kandu üle lapse vabamängu ja üldisemasse suhtlemisse (Fisch, Truglio & Cole, 1999). See tähendab, et lapsed õppisid saatespetsiifilisi ülesandeid lahendama, näiteks piltidelt tuvastama, milline käitumine on sõbralik ja teist abistav, kui konkreetses saates oli ülesanne sarnaselt üles ehitatud. Küll aga polnud märgata muutusi laste sotsiaalsete oskuste rakendamises laiemas kontekstis. Ka siin oleks toetav roll lastevanematel, kes koos lastega saateid vaadates võiksid anda sisulisi seletusi, õpetades lapsi positiivseid käitumismustreid ka teistes olukordades kasutama.

1995. aastal läbi viidud uuring aga näitas tugevamat seost saates käsitletava ja lapse üldiste sotsiaalsete oskuste vahel (Zielinska & Chambers, 1995). 150 last kaheksast erinevast Montreali lasteaiast/lastehoiust vaatasid kas sotsiaalseid oskusi või muid (näiteks akadeemilisi) oskusi õpetavaid episoode saatest „Sesame Street“ ning võtsid pärast episoodi osa ühistegevusest, mis käsitles kas sotsiaalseid oskusi või oli neutraalne. Tulemused kinnitasid uurijate arvamusi: sotsiaalseid oskusi õpetavaid episoode vaadanud laste käitumisviisid vabamängus olid tõepoolest paremad, kusjuures see ei olnud oluline, millise iseloomuga oli episoodijärgne tegevus. Need lapsed, kes vaatasid sotsiaalseid oskusi käsitlevaid episoode, ilmutasid rohkem koostöövalmidust, positiivset suhtlusmaneerit kaaslastega, aitasid, lohutasid ja jagasid oma asju ning olid mõistvamad ning kannatlikumad kordamööda tegevustes (Zielinska & Chambers, 1995).

Muidugi ei ole „Sesame street“ ainus vägivallatu ja õpetliku sisuga lastesaade. Eesti kontekstis võib tuua paralleele ETV lastesaadetega „Saame kokku Tomi juures“ ja „Lastetuba“ või üha enam populaarsust kogunud Jänku-Jussi multifilmid, mida saab jälgida Internetist. Välismaistest uurimustest järeldades võiksid ka need Eesti saated potentsiaalselt olla lastele õppimiseallikaks ja positiivseks eeskujuks. Tartu Ülikoolis on varem uuritud lugema õppimise ja ETV lastesaadete vahelist seost (Järvekülg, 2008). Uurimuses toodi välja, et lastesaadetes soodustatakse lugema õppimist ja tekitatakse selle vastu huvi erinevate võtete

abil (salmid ja laulud, mõistatused, riimid jne). Töö autor märgib, et kuigi lastesaade ei võimalda õppida läbi praktilise kogemuse, annab see siiski lapsele positiivse eeskuju ja motiveerib omandama lugema õppimise osaoskusi.

Veel arvavad vanemad, et kuna lapse tähelepanu püsib ekraanil ja ta jälgib seda nähtava huvi ning naudinguga, siis järelikult laps „armastab“ seda (Cardany, 2010). Tähelepanu püsimine vaadataval võib muidugi tähendada, et laps naudib seda (ning parimal juhul isegi õpib midagi), kuid paljud uurijad arvavad murelikult, et ekraanimeedia võib hoopis lapse meeli ja taju üle koormata. Ka Patzlaff (2003) toob välja, et laps ei ole suuteline ekraanireaalsust päriselt haarama ja järelikult ei saa ka ajustruktuurid moodustuda. See aga tähendab, et väikelapse jaoks on ekraanil toimuv suuresti tähenduseta info ning mida kauem see kestab, seda rohkem piiratakse lapse arengut. See võibki lõppeda nii-öelda tardunud pilguga, mida vanemad tihti naudinguks peavad. Siiski on ka see seisukoht vaieldav ja nõuaks veel põhjalikumat uurimustööd.

On tõestatud, et laps on võimeline õppima, jäljendades vaadeldavat käitumist (Bandura, 1977), samuti seost televisiooni ja vägivaldse käitumise vahel. Nii aga saab järeldada, et laps võib õppida ka positiivset käitumist televisioonist nähtu abil. Eelpool toodud uurimused (Fisch et al., 1999; Zielinska & Chambers, 1995) on seda arvamust ka kinnitanud. Siiski on mõned uurijad kriitilised. Näiteks toob Cardany (2010) välja, et kuigi laps imiteerib positiivset käitumismustrit, ei mõista ta selle tähendust ning ei oska seda teises situatsioonis kasutada. Seega ei ole tegemist sisulise õppimise ega õpitu üldistumisega. Kuna aga lapse õppimine ongi paljus vormiline matkimine ja omandab sisu alles hiljem, siis on siiski õigus ka neil autoritel, kes usuvad televisiooni positiivsesse mõjusse lapse arengule.

Ka Ameerika Ühendriikides Seattle'is läbi viidud uurimus (Christakis et al., 2013) kinnitab, et televisioon võib avaldada lapse sotsiaalsetele oskustele positiivset mõju. Uurimuses paluti lastevanematel jälgida, milliseid saateid nende lapsed (vanuses 3–5 aastat) vaatavad, ning vahetada vägivaldsed saated hariduslike ja prosotsiaalseid oskusi rõhutavate saadete vastu. Vanematele anti igakuiselt juhiseid ja soovitusi, milliseid saateid lapsed vaatama peaks. Laste sotsiaalset pädevust ja käitumist hinnati (SCBE ehk *Social Competence and Behavior Evaluation*'i põhjal) 6 kuu ja 12 kuu möödudes ning võrreldi kontrollgrupiga, kelle telesaadete vaatamist polnud modifitseeritud. Nende laste, kelle telesaadete vaatamise harjumusi oli muudetud, sotsiaalsete oskuste rakendamine osutus hindamisel paremaks ning kõige suurem muutus toimus madala sissetulekuga perede poisslaste seas. See uurimus näitab ka, et kui ekraanimeedia vaatamisele kuluvat aega ei suudeta vähendada, siis annab häid tulemusi vaadatavate saadete sisu hoolikas jälgimine ja valimine.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Eestis ei ole autorile teadaolevalt uuritud seost lapse käitumise ja televisiooni vaatamise vahel. Seega pole täpselt teada, milliseid seoseid võib esineda lapse käitumisviiside ning televisiooni vaatamise vahel koolieelikute seas. Käesoleva bakalaureusetöö uurimusliku osa eesmärgiks ongi välja selgitada, milline on seos õpetajate hinnangute põhjal lapse käitumisviiside ning televisiooni vaatamisele kuluva aja vahel koolieelikute seas.

Tuginedes USA-s läbi viidud uurimusele (Ostrov et al., 2006), millest selgus, et mida rohkem aega veedavad lapsed ekraanimeedia seltsis, seda enam esineb neil agressiivset käitumist ning seda vähem prosotsiaalset käitumist, püstitati järgmised hüpoteesid:

H1: Televisiooni vaatamisele kuluv aeg on positiivses seoses lapse agressiivse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal.

H2: Televisiooni vaatamisele kuluv aeg on negatiivses seoses lapse prosotsiaalse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal.

Türgis läbi viidud uurimuses (Gülay, 2011) selgus, et mida rohkem kulub lastel aega televisiooni vaatamisele, seda väiksem on nende sõprade arv, ning et täiskasvanute programmidel on suurem negatiivne mõju laste käitumisele kui lastesaadetel. Sellele tuginedes püstitati järgmised hüpoteesid:

H3: Televisiooni vaatamisele kuluv aeg on negatiivses seoses lapse sõprade arvuga.

H4: Täiskasvanutele mõeldud saadete vaatamisele kuluv aeg on positiivses seoses lapse agressiivse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal.

Tuginedes USA-s läbi viidud uurimusele (Fisch et al., 1999), millest selgus, et positiivseid sotsiaalseid oskusi rõhutavad lastesaated parandavad laste suhteid eakaaslastega, püstitati järgmine hüpotees:

H5: Lastesaadete vaatamisele kuluv aeg on positiivses seoses lapse prosotsiaalse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal.

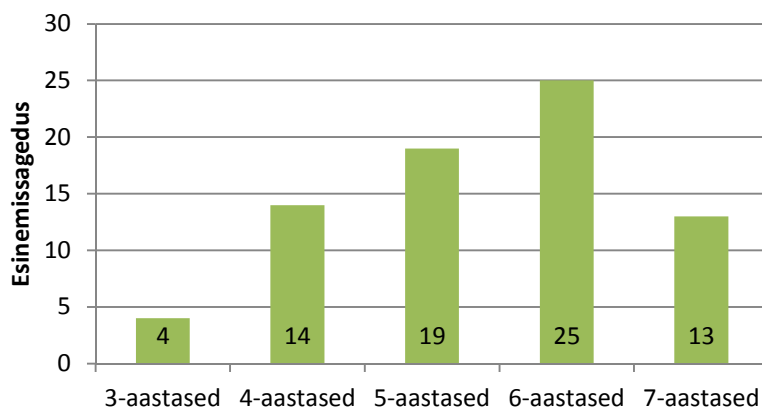
Metoodika

Valim

Valimisse valiti vastajaid neljast lasteaiast: kaks Tartu linna lasteaeda ning kaks Tartu maakonna lasteaeda. Uurimuses kasutati mugavusvalimit, need lasteaiad valiti uurija isiklike kontaktide tõttu. Uurimuses kasutati kahte andmekogumisinstrumenti: ühe täitsid lastevanemad ning teise õpetajad. Küsimused neis instrumentides aga olid laste kohta, seega koguti andmeid ühtede ja samade laste kohta nii lastevanematelt kui õpetajatelt. Igast

lasteaiast osales uurimuses 3 õpetajat, seega õpetajate valimi suuruseks oli 12 õpetajat, kellest üheksa olid uurija isiklikud tuttavad ning ühes lasteaias direktori valitud kolm õpetajat. Iga õpetaja kogus juhusliku valimi alusel andmeid 7 lapse kohta, rühma nimekirjast valitud iga kolmanda lapse kohta. See arv valiti pidades silmas seda, et ühe õpetaja jaoks poleks tegemist liiga suure lisakoormusega. Kokku osales uurimuses 12 õpetajat ja andmeid koguti 84 lapse kohta. Samade laste kohta koguti andmeid ka 84 lapsevanemalt (iga lapse kohta ühelt vanemalt). Lastevanemate poolt täidetud ja tagastatud ankeetide arv oli 75. Kuna uurimuses oli vajalik kahe instrumendiga saadud andmete seostamine, siis lõplikus andmeanalüüsis kasutati andmeid 75 lapse kohta, kelle puhul oli täidetud nii õpetaja kui lastevanemate jaoks mõeldud küsimustik.

Antud uurimuses oli oluline saada informatsiooni laste kohta, seega õpetajatelt ega lastevanematelt nende endi taustandmeid ei küsitud. 45 last (60%), kelle kohta andmeid saadi, olid poisid, 30 last (40%) olid tüdrukud. Laste keskmine vanus oli 5 aastat ja 4 kuud ($SD=0,493$). Noorim laps, kelle kohta andmeid koguti, oli 3 aasta ja 3 kuu vanune ning vanim 7 aasta ja 1 kuu vanune. Laste vanuseline jaotuvus on esitatud joonisel 1.

Joonis 1. Laste vanuseline jaotuvus.

Mõõtevahendid

Lastevanematelt sooviti saada informatsiooni laste televisiooni vaatamise harjumuste kohta ning nende puhul oli andmekogumisinstrumendiks uurija koostatud ankeet (Lisa 1). Ankeedi küsimuste koostamisel võeti eeskujuks Türgis läbi viidud uurimus (Gülay, 2011), mille neljast põhiküsimusest kasutati selles uurimuses kolme. Need kolm põhiküsimust esitati lõplikus ankeedis osade kaupa ja need olid: kui kaua vaatab laps televisiooni päevas (küsimused 2, 4 ja 6)? Milliseid saateid laps vaatab (küsimused 3, 5 ja 7)? Mitu sõpra on lapsel (küsimus 9)? Töö autor lisas ka küsimused selle kohta, kui sageli laps vaatab

televisioonisaateid (küsimus 1) ning kui palju on keskmiselt üldse televiisor majapidamises lahti lapse kodus viibimise ajal (küsimus 8). Ankeedis oli nii suletud kui avatud küsimusi. Käesoleva uurimuse ankeedis eristati telesaadete vaatamise aja puhul argipäevi ja nädalavahetusi, samuti küsiti eraldi lastele mõeldud ja täiskasvanutele mõeldud programmide kohta. Ankeedi reliaablus on 0,72 ning seda arvutati kõikide sisuküsimuste pealt, välja jäid vaid taustandmed.

Õpetajatelt sooviti saada teadmisi laste käitumisviiside esinemissageduse kohta ning selleks kasutati andmekogumisinstrumentina Lapse Käitumise Skaalat (*Child Behavior Scale*, Ladd & Profilet, 1996), mille töö autor tõlkis eesti keelde ning Kristel Ruut Mets kontrollis tõlke korrektsust (Lisa 2). Töö autor otsustas seda skaalat kasutada, võttes eeskujuks Türgis läbi viidud sarnase sisuga uurimuse (Gülay, 2011). See skaala on 1996. aastal välja töötatud ning selle eesmärgiks on hinnata koolieelikute ja vanemate laste käitumist ning suhteid kaaslastega õpetajatelt kogutud informatsiooni põhjal (Ladd, 2010). Hilisemas longituuduurimuses (Ladd, Herald-Brown & Andrews, 2009) selgus, et Lapse Käitumise Skaala annab usaldusväärseid andmeid 5–13-aastaste laste käitumise ja kaaslastega suhtlemise kohta. Käesolevas uurimuses soovis autor kasutada skaalat Eesti kontekstis ja ka nooremate laste kohta. Skaala ei olnud internetis tasuta kättesaadav, seega suhtles töö autor skaala väljatöötaja Gary Ladd'iga e-maili teel ning tellis skaala paberkandjal postiga Eestisse.

Skaala koosneb suletud küsimustest, see tähendab 59 väitest lapse käitumise kohta, mille kehtivust hindasid õpetajad 3 punkti skaalal – 3 „Kehtib kindlasti“, 2 „Kehtib mõnikord“ ja 1 „Ei kehti“. Lapse Käitumise Skaala 59 väidet on jaotatud väljatöötajate poolt faktoranalüüsi alusel 6 alagruppi: agressiivne (väited 4, 16, 23, 35, 36, 38, 48), hüperaktiivne (väited 1, 2, 11, 17), asotsiaalne (väited 25, 31, 32, 51, 55, 57), ärevil-kartlik (väited 6, 8, 12, 19), prosotsiaalne (väited 26, 28, 34, 40, 46, 53, 56) ja eakaaslaste poolt välja jäetud (väited 5, 27, 30, 33, 43, 45, 54). Ülejäänud väited skaalal olid nii-öelda täiteküsimusteks.

Türgi uurimuses (Gülay, 2011) selgus, et Lapse Käitumise Skaala reliaablus on 0,81. Tabelis 1 on esitatud käesoleva uurimuse andmekogumisinstrumentide reliaablused.

Tabel 1. *Andmekogumisinstrumentide reliaablused.*

Andmekogumisinstrument	Reliaablus – Cronbachi alfa α
Ankeet lastevanematele	0,72

Lapse Käitumise Skaala (tervikuna) õpetajatele	0,85
alagrupp – agressiivne	0,91
alagrupp – hüperaktiivne	0,84
alagrupp – asotsiaalne	0,85
alagrupp – ärevil-hirmul	0,78
alagrupp – prosotsiaalne	0,89
alagrupp – väljajäetud	0,91

Protseduur

Enne andmete kogumist saavutas uurija kõigi nelja lasteaia direktoriga kokkulepped ning sai loa uurimuse läbi viimiseks. Andmete kogumine toimus ajavahemikul 8. november 2012 – 4. detsember 2012. Kõikidele uurimuses osalevatele õpetajatele koostas uurija detailse tegevusjuhise. Uurija kohtus kõikide õpetajatega, välja arvatud ühes lasteaias, kus direktor soovis ise andmekogumisinstrumentid välja jagada. Igast rühmast valiti juhusliku valimi alusel 7 last ning õpetaja jagas ankeedid nende 7 lapse vanemale. Lastevanemad said ankeedi koos informatsiooniga, et küsimustiku täitmine ja tagastamine näitab ühtlasi ka nõusolekut, et nende laps osaleb uurimuses ning lapse kohta täidab rühmaõpetaja teise küsimustiku. Lastevanemad tagastasid ankeedid kinnises ümbrikus, mis oli uurija poolt ankeediga kaasa antud. Nende laste kohta, kelle vanematelt ankeet tagasi saadi, täitsid õpetajad seejärel Lapse Käitumise Skaala. Lastevanemate täidetud ankeedid ja õpetaja täidetud skaalad tagastati uurijale suures kinnises ümbrikus.

Saadud andmed sisestati esialgselt tabelarvutusprogrammi Microsoft Excel, andmetöötlus teostati programmiga IBM SPSS Statistics 20.

Lastevanematele mõeldud ankeedis oli kaks avatud küsimust: palun loetlege täiskasvanutele/lastele mõeldud telesaateid, mida laps vaatab. Kõik lastevanemate vastused nendele küsimustele grupeeriti sisu järgi täiskasvanute saadete puhul seitsmeks, lastesaadete puhul kuueks kategooriaks.

Lapse Käitumise Skaala kodeerimiseks kasutati kaasas olevat juhist (Ladd & Profilet, 1996). Ühe alagrupi väidete vastustest leiti aritmeetiline keskmine, seda põhjusel, et kõrgem keskmine tulemus viitab sellele, et lapsel esineb hinnatavat käitumisviisi järelikult sagedamini kui madalama keskmise tulemuse puhul (Ladd, 2010). Keskmine tulemus leiti kõigi kuue alagrupi väidete pealt. Täiteküsimusi ehk väiteid, mis ühtegi alagruppi ei kuulu, selles uurimuses ei kasutatud.

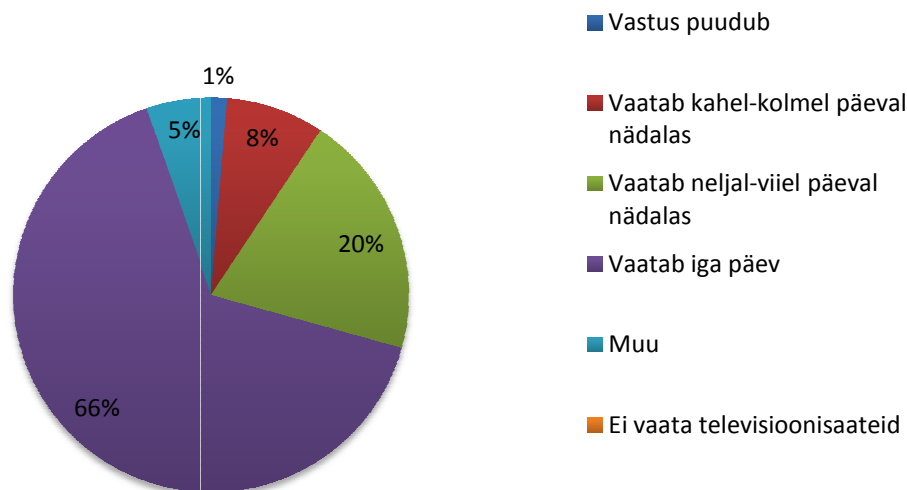
Andmeanalüüsis kasutati esimese, teise, neljanda ja viienda hüpoteesi kontrollimiseks Spearmani astakkorrelatsiooni, kuna üks tunnus on vahemikskaalal ja teine tunnus

järjestikskaalal. Kolmanda hüpoteesi kontrollimiseks kasutati Pearsoni lineaarkorrelatsiooni, kuna mõlemad tunnused on vahemikskaalal.

Tulemused

Laste televisiooni vaatamise harjumused

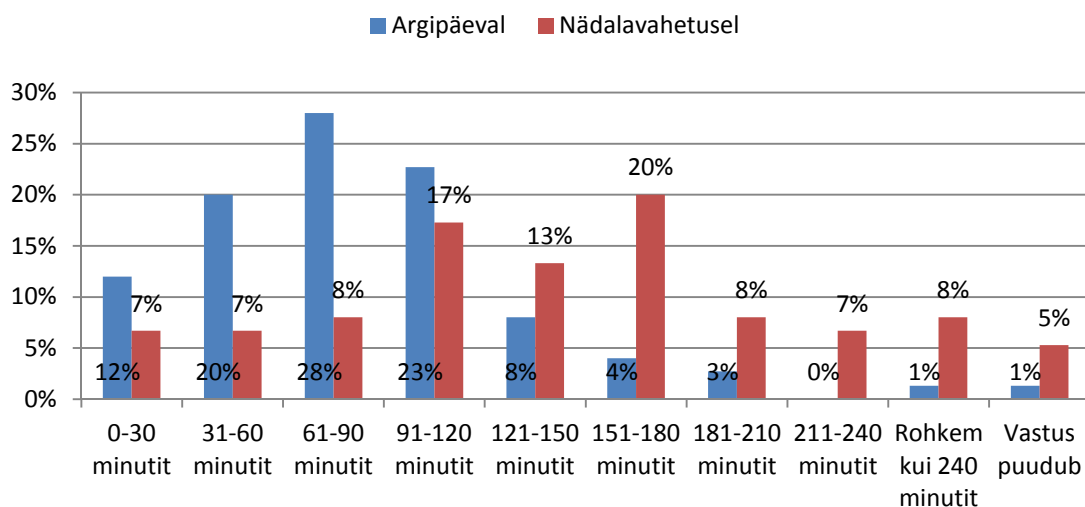
Uurimusest selgus, et 66% lastest, kelle kohta andmeid saadi, vaatavad iga päev televisioonisaateid. Ükski lapsevanem ei valinud varianti „Laps ei vaata üldse televisioonisaateid“ (vt joonis 3). Variant „Muu“ valiti neljal korral: „Lapsel ei jätku kannatust teleka vaatamiseks“; „Vaatab, siis kui tv käib, aga mitte pingsalt“; „Laps heidab pilgu aeg-ajalt televiisorile, kui öde mõnda multikat vaatab“; „Laps vaatab ühel päeval "Osooni", vahel erandlikult ka teisi loodussaateid“. Üks lapsevanem jättis küsimusele vastamata.

Joonis 3. Kui sageli vaatab laps televisioonisaateid?

Uurimusest selgus, et keskmiselt vaatavad lapsed televisioonisaateid 96 minutit päevas argipäeval, st 1 tund ja 36 minutit ($SD=59,0$). Kõige rohkem on lapsi, kes vaatavad argipäeviti televisiooni 61–90 minutit (28%). Üks lapsevanem jättis küsimusele vastamata. Nädalavahetusel vaadatakse televisioonisaateid keskmiselt 158 minutit päevas, st 2 tundi ja 38 minutit ($SD=90,5$). Kõige rohkem on lapsi, kes vaatavad nädalavahetusel 151–180 minutit televisiooni (20%). Neli lapsevanemat jätsid küsimusele vastamata. Joonisel 4 on esitatud

protsentuaalne jaotus küsimusele, kui kaua laps vaatab keskmiselt televisioonisaateid argipäeval ja nädalavahetusel.

Joonis 4. Mitu minutit vaatab laps televisioonisaateid argipäeval ja nädalavahetusel?

Uurimusest selgus, et 69% lastest vaatavad nii lastele kui täiskasvanutele mõeldud saateid. 31% lastest vaatavad ainult lastele mõeldud saateid. Varianti „Ainult täiskasvanutele mõeldud saateid“ ei esinenud vanemate vastustes kordagi.

Kõik lastevanemate vastused avatud küsimustele „Palun loetlege täiskasvanutele/lastele mõeldud telesaateid, mida laps vaatab“ grupeeriti sisu järgi täiskasvanute saadete puhul seitsmeks, lastesaadete puhul kuueks kategooriaks. Järgnevalt on esitatud vanemate vastuste põhjal koostatud kategooriad täiskasvanutele ja lastele mõeldud telesaadetest, mida nende lapsed vaatavad.

Täiskasvanutele mõeldud televisioonisaadete kategooriad:

- Eesti teleseriaalid (nt Kättemaksukontor, Ment, Nurjatud tüdrukud, Heeringas Veenuse õlal, Pilvede all jne)
- Tõsielusaated (nt Eesti otsib superstaari, Õhtusöök viiele, Tantsud tähtedega, Tähed jääl jne)
- Loodussaated ja –filmid
- Tehnika-, (populaar)teadus- ja spordisaated (nt Galileo, Top Gear jne)
- Uudised (ka Reporter ja Ringvaade)
- Filmid ning välismaised seriaalid (nt Rajalt maha, Mr. Bean)

- Muud meelelahutussaadet (ka muusikavideod, laulusaated, koka- ja kodusaated ning Lotokolmapäev)

Lastele mõeldud televisioonisaadete kategooriad:

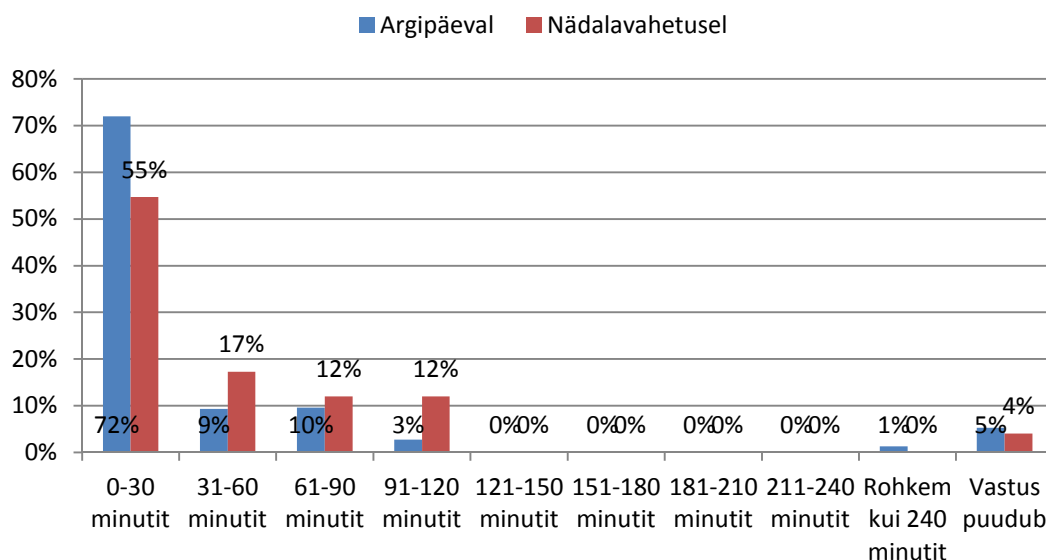
- Multifilmid ja täispikad animatsioonid (ka lastekas.ee Jussi multikad, Lotte, Shrek, Rapunzel jne)
- Eesti originaallastesaated (nt Lastetuba, Buratino jne)
- Lastefilmid
- Loodussaated
- Lastelavastused ja teatrietendused
- Laulu- ja muusikasaated (nt Laulukarussell, muusikavideod, kontserdid jne)

Kõige populaarsem täiskasvanutele mõeldud saate kategooria oli „Eesti teleseriaalid“, mida vaatab 48% lastest. Kõige populaarsem lastele mõeldud saate kategooria oli „Multifilmid“, mida vaatab 96% lastest (vt tabel 3).

Tabel 3. Milliseid saateid laps vaatab?

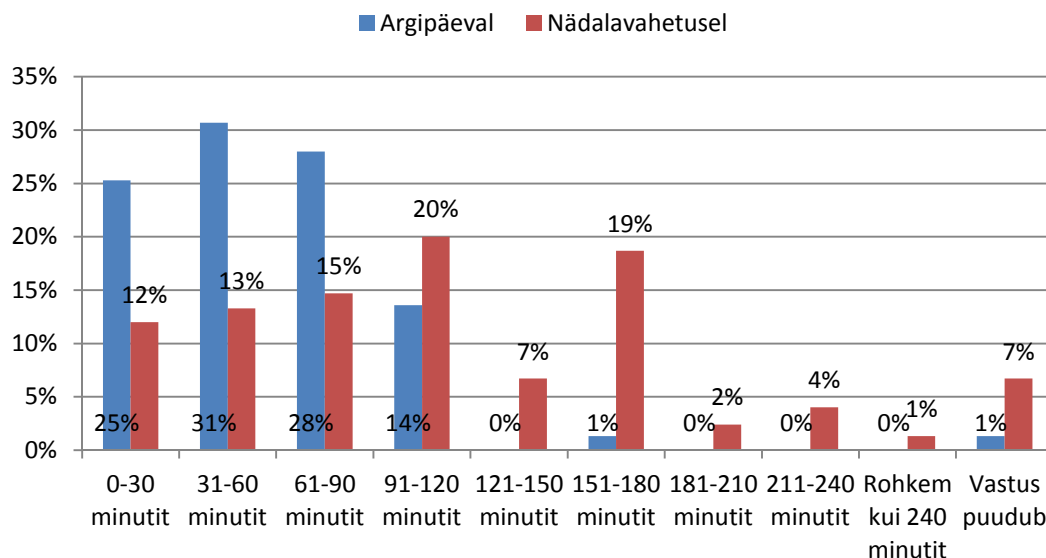
Telesaadete kategooria	Mitu% lastest vaatab
<i>Täiskasvanutele mõeldud telesaadete kategooria</i>	
Eesti teleseriaalid	48%
Tõsielusaated	21%
Uudised	20%
Tehnika-, (populaar)teadus- ja spordisaated	19%
Filmid ning välismaised seriaalid	16%
Loodussaated ja –filmid	8%
Muud meelelahutussaadet	8%
<i>Lastele mõeldud telesaadete kategooria</i>	
Multifilmid ja täispikad animatsioonid	96%
Eesti originaallastesaated	53%
Lastefilmid	32%
Lastelavastused ja teatrietendused	19%
Laulu- ja muusikasaated	11%
Loodussaated	5%

Uurimusest selgus, et keskmiselt vaatab laps argipäeval täiskasvanutele mõeldud saateid 31 minutit päevas ($SD=43,45$). Nädalavahetusel vaatab laps keskmiselt 41 minutit täiskasvanutele mõeldud saateid päevas ($SD=42,6$). Joonisel 5 on esitatud protsentuaalselt, mitu minutit täiskasvanutele mõeldud saateid vaatab laps keskmiselt argipäeval ja nädalavahetusel.

Joonis 5. Mitu minutit täiskasvanutele mõeldud saateid vaatab laps argipäeval ja nädalavahetusel?

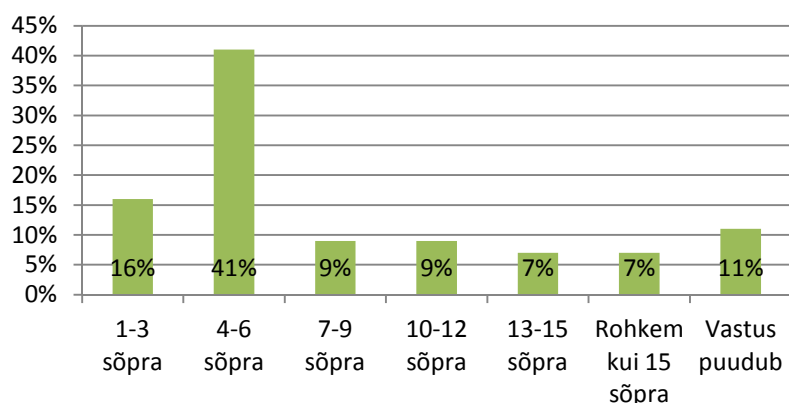
Uurimusest selgus, et keskmiselt vaatab laps argipäeval lastele mõeldud saateid 66 minutit päevas ($SD=36,6$). Kõige rohkem oli lapsi, kes vaatavad 31–60 minutit lastele mõeldud saateid argipäeval (30,7%). Nädalavahetusel vaatab laps keskmiselt 121 minutit lastele mõeldud saateid päevas ($SD=85,3$). Joonisel 6 on esitatud protsentuaalselt, mitu minutit lastele mõeldud saateid vaatab laps keskmiselt argipäeval ja nädalavahetusel.

Joonis 6. Mitu minutit lastele mõeldud saateid vaatab laps argipäeval ja nädalavahetusel?

43% lastevanematest märkisid, et nende majapidamises on televiisor lahti vaid konkreetsete saadete ajal. Samapalju (43%) vastanutest märkis, et televiisor mängib kogu aeg taustaks. 14% vastanutest valisid variandi „Muu“. Selle variandi kõige levinumaks sõnaliseks vastuseks oli „Olenevalt päevast“ (6 vastajat).

Uurimusest selgus, et 12% lastest on 5 sõpra, see on ka enamlevinud sõprade arv. Keskmiselt on laste sõprade arv 7,2 (SD=5,2). Kõige rohkem oli lapsi, kelle sõprade arv jäi vahemikku 4–6 sõpra (41%). Kaheksa lapsevanemat jätsid küsimusele vastamata. Joonisel 7 on esitatud protsentuaalselt, mitu sõpra on lapsel, vahemike kaudu.

Joonis 7. Mitu sõpra on lapsel?

Laste käitumisviisid

Kõige sagedamini esinevaks hinnati õpetajate poolt prosotsiaalsed käitumisviisi (vt tabel 4). Kõige harvemini esinevaks hinnati õpetajate poolt väljajäetud ja ärevil-kartlikku käitumisviisi. Paarisvalimi t-testi tulemustest selgus, et prosotsiaalse ja hüperaktiivse käitumisviisi esinemissageduse vahel esineb statistiliselt oluline erinevus ($p < 0,05$). Samuti on statistiliselt oluline erinevus hüperaktiivse ja agressiivse käitumisviisi esinemissageduse vahel ($p < 0,05$). Agressiivse ja asotsiaalse käitumisviisi esinemissageduse vahel statistiliselt olulist erinevust ei esine ($p > 0,05$). Asotsiaalse ja ärevil-kartliku käitumisviisi esinemissageduse vahel on statistiliselt oluline erinevus ($p < 0,05$) ning ka ärevil-kartliku ja väljajäetud käitumisviisi esinemissageduse vahel esineb statistiliselt oluline erinevus ($p < 0,05$).

Tabel 4. *Lapse Käitumise Skaala* alagruppide aritmeetilised keskmised pingereas.

	Alagrupp	Keskmine tulemus	Standardhälve SD	Miimum- tulemus	Maksimum- tulemus
1.	Prosotsiaalne	2,35	0,51	1,14	3
2.	Hüperaktiivne	1,58	0,58	1	3
3.-4.	Agressiivne	1,39	0,46	1	3
3.-4.	Asotsiaalne	1,28	0,39	1	2,67
5.	Ärevil-kartlik	1,14	0,32	1	2,43
6.	Välja jäetud	1,14	0,32	1	2,43

Televisiooni vaatamisele kuluva aja seosed erinevate käitumisviisidega

Järgmisena uuriti seoseid televisiooni vaatamisele kuluva aja ja lapse erinevate käitumisviiside vahel, nii nagu õpetajad neid hinnanud olid. Televisiooni vaatamisele kuluva aja ning õpetajate hinnangute põhjal lapse agressiivse käitumise esinemissageduse vahel statistiliselt olulist seost käesolevas uurimuses ei leitud ($p = 0,07$; $p > 0,05$). Televisiooni vaatamisele kuluva aja ning õpetajate hinnangute põhjal lapse prosotsiaalse käitumise esinemissageduse vahel ei leitud samuti statistiliselt olulist seost ($p = 0,053$; $p > 0,05$). Samuti ei leitud seost televisiooni vaatamisele kuluva aja ning lapse sõprade arvu vahel ($r = -0,09$; $p > 0,05$). Ka täiskasvanutele mõeldud saadete vaatamisele kuluva aja ning õpetajate hinnangute põhjal lapse agressiivse käitumise esinemissageduse vahel ei leitud statistiliselt

olulist seost ($p=0,011$; $p>0,05$). Küll aga leiti statistiliselt oluline nõrk seos lastesaadete vaatamisele kuluva aja ning õpetajate hinnangute põhjal lapse prosotsiaalse käitumise esinemissageduse vahel ($p=0,269$; $p<0,05$).

Arutelu

Käesolevas bakalaureusetöös anti ülevaade televisiooni ja sotsiaalsete oskuste mõistest, kirjeldati varasemaid teemakohaseid uurimusi ning viidi läbi kvantitatiivne uurimus koolieelikute seas. Lähtudes teoreetilisest materjalist püstitati viis hüpoteesi. Esimene hüpotees – televisiooni vaatamisele kuluv aeg on positiivses seoses lapse agressiivse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal – ei leidnud kinnitust. Varasemates välismaistes uurimustes on seost televisiooni vaatamise ja agressiivsuse vahel mitmel korral kinnitatud. On leitud seoseid vägivaldsete teletseenide ja otsese, kaudse, suhtekeskse ning sotsiaalse agressiivsuse vahel (Gülay, 2011; Ostrov et al., 2006). Samuti on tõestatud seost televisiooni vaatamisele kuluva aja ning samaaegse, aga ka hilisema agressiivsuse ja isegi kriminaalse tegevuse vahel (Ostrov et al., 2006; Robertson et al., 2013). Seega ei lange varasemate uurimuste ning käesoleva uurimuse tulemused kokku. Selle põhjuseks võib muuhulgas olla ka väga erinevate uurimismeetodite kasutamine.

Teine hüpotees – televisiooni vaatamisele kuluv aeg on negatiivses seoses lapse prosotsiaalse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal – ei leidnud samuti kinnitust. Varasemalt on selline seos kinnitust leidnud (Ostrov et al., 2006). Kuigi varem on leitud, et mida rohkem lapsed vaatavad televisiooni, seda vähem esineb neil prosotsiaalseid käitumisjooni, ei tulnud see käesolevas uurimuses välja. Ka kolmas hüpotees – televisiooni vaatamisele kuluv aeg on negatiivses seoses lapse sõprade arvuga – ei leidnud kinnitust. Varasemalt on leitud seos üleliigse ekraanimeedia tarbimise ja kaaslastega halvenevate suhete vahel (Gülay, 2011; Ostrov et al., 2006), samuti liigse televisiooni tarbimise ja perekonnasiseste suhete halvenemise vahel (Vandewater et al., 2006).

Neljas hüpotees – täiskasvanutele mõeldud saadete vaatamisele kuluv aeg on positiivses seoses lapse agressiivse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal – ei leidnud kinnitust. Varasemad uurimused kinnitasid aga justnimelt sellist seost (Gunter & Harrison, 1997; Gülay, 2011), tuues välja, et lapsed, kes vaatavad täiskasvanutele mõeldud saateid, on agressiivsemad kui eakaaslased, kes vaatavad peamiselt multifilme. Leidub aga ka vastakaid uurimistulemusi, mille kohaselt just lastele mõeldud multifilmide vägivaldsus avaldab lastele suuremat mõju (Peters & Blumberg, viidatud Blumberg et al., 2008 j). Käesoleva uurimuse tulemused ei ole kummagi seisukohaga kooskõlas, sest täiskasvanutele

mõeldud saadete ja agressiivse käitumisviisi esinemissageduse vahel ei leitud positiivset ega ka negatiivset seost.

Põhjuseid, miks käesoleva uurimuse kontekstis esimesed neli hüpoteesi kinnitust ei saanud, võib leida uurimuse piirangutes. Samuti võis uurimistulemusi mõjutada *social desirability bias* ehk soov näidata küsimustiku vastustes olukorda paremana, kui see tegelikult on (Krumpal, 2013). See nähtus võis lastevanemates tekitada soovi vastata küsimustele ebatäpselt, näiteks esitades laste televisiooni vaatamise aega tegelikkusest väiksemana. Samuti võis see mõjutada õpetajate hinnanguid laste käitumisele, see tähendab õpetajad võisid anda Lapse Käitumise Skaalal laste kohta tegelikkusest parema hinnangu.

Viies hüpotees – lastesaadete vaatamisele kuluv aeg on positiivses seoses lapse prosotsiaalse käitumisviisi esinemissagedusega õpetaja hinnangute põhjal – leidis kinnitust. Seda on tõestanud ka varasemad uurimused (Christakis et al., 2013; Fisch et al., 1999; Zielinska & Chambers, 1995), kus on välja toodud, et laps on võimeline õppima sotsiaalseid oskusi neid rõhutavatest telesaadetest. Sellest võib välja lugeda, et kvaliteetse ning õpetliku sisuga lastele suunatud saateid võiksid koolieelikud vaadata. Siiski tuleb jälgida ka nende saadete puhul ajalist kestust, mil laps veedab aega ekraani ees. Cardany (2010) toob oma artiklis välja, et kuigi lapsed on võimelised telesaadetest positiivseid käitumismustreid õppima, võtab see neil kaks korda rohkem aega kui päriselu objektidega. See tähendabki ekraani ees rohkema aja veetmist, kuid uurimustes on selgunud, et sellega võivad kaasned halvenevad suhted perekonna ja sõpradega (Gülay, 2011; Vandewater et al., 2006), samaaegsed, aga ka hilisemad vägivaldsed käitumisjooned (Ostrov et al., 2006) ning isegi suurem tõenäosus saada täiskasvanueas kriminaalkorras karistatud (Robertson et al., 2013). Seega võib öelda, et lastele suunatud positiivse sisuga telesaadete vaatamine võib laste sotsiaalsete oskuste arenemisele kasuks tulla, kuid ka neid telesaateid tuleks siiski vaadata mõõdukalt. Samuti on uurijad leidnud, et kõige suurem kasutegur ilmneks siis, kui lapsed vaataksid neid saateid koos lastevanematega (Cardany, 2010; Gülay, 2011).

2005. aastal Ameerika Ühendriikides läbi viidud uurimuses (Rideout & Hamel, 2006) selgus, et 83% lastest veedavad tavalisel päeval keskmiselt kaks tundi televiisori, DVD-de ja arvutite seltsis. Larson ja Verma (1999) tõid välja, et Euroopa lapsed ja noorukid vaatavad keskmiselt kaks tundi televisiooni päevas. Samast uurimusest selgus ka, et televisiooni vaatamisel on väga sarnane profiil erinevates riikides, enamasti 1,5–2,5 tundi päevas. Sarnaselt selgus ka käesolevas uurimuses, et keskmiselt vaatavad lapsed televisioonisaateid argipäeval 1 tund ja 36 minutit ning nädalavahetusel vaadatakse televisioonisaateid

keskmiselt 2 tundi ja 38 minutit päevas. Varasemates uurimustes pole eraldi välja toodud argipäevade ja nädalavahetuste keskmisi, kuid tulemused on üldiselt väga sarnased.

Uurimuse piirangud

Käesoleva uurimuse piiranguteks võib lugeda valimi väiksust ning asjaolu, et tegemist oli mugavusvalimiga. See tähendab ühtlasi, et sellise valimi pealt pole võimalik teha üldistusi. Lõplikus valimis oli vaid 75 last, varasemates välismaistes uurimustes oli valimi suurus vähemalt kahekordne. Valimis olnud õpetajad olid kõik uurija isiklikud kontaktid ja ühes lasteaias direktori poolt ainuisikuliselt valitud ning see võis mõjutada lõplikke tulemusi. Samuti võib üheks töö kitsaskohaks pidada asjaolu, et andmed laste kohta olid kaudsed, saadud lastevanematelt ja õpetajatelt, mitte mõne objektiivsema meetodi (näiteks vaatluse) abil. Lastevanemate ja õpetajate arvamused ei pruugi kajastada tegelikku olukorda, vaid on nendepoolsed hinnangud.

Töö praktiline väärtus ja soovitusi edasiseks uurimiseks

Valminud töö pakub ülevaate õpetajatele ja lastevanematele, kellele teadmised ekraanimeedia ja laste käitumisviiside vahelisest seosest on igati vajalikud, et kujundada laste televisioonitarbimise harjumused. Edaspidi võiks sarnast meetodit, aga suuremat ning esinduslikumat valimit kasutades uurida, kas ka neli esimest hüpoteesi leiavad kinnitust. Veel võiks võrrelda poiste ja tüdrukute ekraanimeedia tarbimise erinevusi ja sarnasusi, samuti nende käitumisviiside erinevusi. Lisaks võiks kaaluda ka erinevaid võimalusi, kuidas saada informatsioon laste käitumisviiside kohta otse allikast, see tähendab näiteks vaatluse teel.

Tänu sõnad

Töö autor soovib tänada Kristel Ruutmetsa ja Karin Naruskovi, kes andsid tagasisidet valminud andmekogumisinstrumentidele, samuti Cenely Leppikut, kes andis nõu SPSS statistikaprogrammi kasutamisel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

..... (allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Agee, W. K., Ault, P. H., Emery, E. (1991). *Introduction to Mass Communications*. (Tenth Edition). New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Blumberg, F. C., Bierwirth, K. P., Schwartz, A. J. (2008). Does Cartoon Violence Beget Aggressive Behavior in Real Life? An Opposing View. *Early Childhood Education Journal* 36, 101–104.
- Butterworth, G., Harris, M. (2002). *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Calvert, S. L., Wilson, B. J. (Eds). (2011). *The Handbook of Children, Media, and Development*. West Sussex: Blackwell Publishing Ltd.
- Cardany, A. B. (2010). Screen Media and Young Children. Who Benefits? *General Music Today* 24(1), 50–55.
- Christakis, D. A., Garrison, M. M., Herrenkohl, T., Haggerty, K., Rivara, F. P., Zhou, C., Liekweg, K. (2013). Modifying Media Content for Preschool Children: A Randomized Controlled Trial. *Pediatrics* 131(3), 431–438.
- Fisch, S. M., Truglio, R. T., Cole, C. F. (1999). The Impact of Sesame Street on Preschool Children: A Review and Synthesis of 30 Years' Research. *Media Psychology* 1, 165–190.
- Gunter, B., Harrison, J. (1997). Violence in Children's Programmes on British Television. *Children & Society* 11, 143–156.
- Gülay, H. (2011). The Evaluation of the Relationship Between the TV-Viewing Habits and Peer Relations of Preschool Children. *International Journal of Academic Research* 3(2), 922–930.
- Humphrey, N., Kalambouka, A., Wigelsworth, M., Lendrum, A., Deighton, J., Wolpert, M. (2011). Measures of Social and Emotional Skills for Children and Young People: A Systematic Review. *Educational and Psychological Measurement* 71(4), 617–637.
- Järvekülg, L. (2008). Kuidas aitavad ETV lastesaated kaasa laste lugema õppimisele. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Riigi Teataja I, 23, 152.
- Krumpal, I. (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: a literature review. *Quality & Quantity* 47(4), 2025–2047.
- Kulderknup, E. (Koost.) (2008). *Üldoskuste areng koolieelses eas*. Tartu: Kirjastus Studium.
- Ladd, G.W., Profilet, S. M. (1996). The Child Behavior Scale: A Teacher Report Measure of Young Children's Aggressive, Withdrawn and Prosocial Behaviors. *Developmental Psychology* 32(6), 1008–1024.
- Ladd, G. W., Herald-Brown, S. L., Andrews, R. K. (2009). The Child Behavior Scale (CBS) Revisited: A Longitudinal Evaluation of CBS Subscales With Children, Preadolescents, and Adolescents. *Psychological Assessment* 21(3), 325–339.

- Ladd, G. W. (2010). The Child Behavior Scale: Applications and Research Findings. Arizona: Parkview Publications.
- Larson, R. W., Verma, S. (1999). How Children and Adolescents Spend Time Across the World: Work, Play, and Developmental Opportunities. *Psychological Bulletin* 125(6), 701–736.
- Mathieson, K. (2005). Social Skills in the Early Years: Supporting Social and Behavioural Learning. London: Paul Chapman Publishing.
- McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. (Neljas tr kk). Tartu: Tartu  likooli Kirjastus.
- Ostrov, J. M., Gentile, D. A., Crick, N. R. (2006). Media Exposure, Aggression and Prosocial behavior During Early Childhood: A Longitudinal Study. *Social Development* 15(4), 612–627.
- Patzlaff, R. (2003). *Tardunud pilk. Telesiviooni f sioloogilised m jud ja lapse areng*. Tallinn: Kirjastus PreMark.
- Rideout, V. J., Hamel, E. (2006). The Media Family: Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers, Preschoolers, and Their Parents. Henry J. Kaiser Family Foundation. Retrieved from <http://www.kff.org/entmedia/upload/7500.pdf>.
- Rideout, V. J., Foehr, U. G., Roberts, D. F. (2010). Generation M²: Media in the Lives of 8- to 18-Year-Olds. A Kaiser Family Foundation Study. Retrieved from <http://www.kff.org/entmedia/upload/8010.pdf>.
- Robertson, L. A., McAnally, H. M., Hancox, R. J. (2013). Childhood and Adolescent Television Viewing and Antisocial Behavior in Early Adulthood. *Pediatrics* 131(3), 439–446.
- Rosen, C. S., Schwebel, D. C., Singer, J. L. (1997). Preschoolers' Attributions of Mental States in Pretense. *Child Development* 68(6), 1133–1142.
- Russ, S. A., Larson, K., Franke, T. M., Halfon, N. (2009). Associations Between Media Use and Health in US Children. *Academic Pediatrics* 9(5), 300–306.
- Salu  r,  . (2006). Televiisori m ju lapse huvidele ja k itumistele. Publitseerimata diplomit  . Tartu  likool.
- Skolnick, D., Bloom, P. (2006). What Does Batman Think about SpongeBob? Children's Understanding of the Fantasy/Fantasy Distinction. *Cognition* 101(1), B9–18.
- Smith, P. K., Cowie, H., Blades, M. (2008). *Laste arengu m istmine*. (Neljas tr kk). Tallinn: Tallinna  likooli Kirjastus.
- Strasburger, V. C. (2009). Children, adolescents and the Media. What We know, What We Don't Know and What We Need to Find out (Quickly!). *Archives of Disease in Childhood* 94, 655–657.
- Zielinska, I. E., Chambers, B. (1995). Using Group Viewing of Television to Teach Preschool Children Social Skills. *Journal of Educational Television* 21(2).

- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., Meltzoff A. N. (2007). Television and DVD/Video Viewing in Children Younger Than 2 Years. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* 161(5), 473–479.
- Tandon, P. S., Zhou, C. A., Lozano, P., Christakis, D. A. (2011). Preschoolers' Total Daily Screen Time at Home and by Type of Child Care. *Journal of Pediatrics* 158(2), 297–300.
- Tropp, K., Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. Kikas, E. (Toim.) *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 53–76). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Vandewater, E. A., Bickham, D. S., Lee, J. H. (2006). Time well-spent? Relating Television Use to Children's Free-Time Activities. *Pediatrics* 117(2), E181–191.
- Vihalemm, P. (2008). Current Trends of Media Use in Estonia. *Information Sciences* 47, 112–120.

Lisa 1. Ankeet lastevanematele
Lugupeetud vastaja!

Õpin Tartu Ülikoolis koolieelse lasteasutuse õpetajaks ning kirjutan bakalaureusetööd teemal „Televisiooni vaatamisele kuluva aja seos koolieeliku käitumisviisidega“. Käesolevas küsimustikus peetakse televisiooni all silmas kõike, mis jõuab vaatajani ekraani vahendusel, see tähendab lisaks televiisoris näidatavale ka filme või saateid, mis on salvestatud CD-le, DVD-le, VHS-kassetile või mida laps vaatab arvutiekraani abil. **Lapse anonüümsus on töös tagatud** - teie lapse nime ei kasutata kusagil eraldi, tulemusi esitatakse töös üldiselt kõikide vastajate kohta. Lapse nimi on küsimustikus siiski vajalik, sest lapse kohta täidab küsimustiku ka rühmaõpetaja ning nii on võimalik need kaks küsimustikku kokku viia. Kui peres kasvab mitu last, siis küsimustiku palun täita selle lapse kohta, kelle lasteaiarühmast te selle saite. Soovi korral võib pärast töö kaitsmist uurimuse tulemustega tutvuda.

Ette tänades
Anni Häidberg
punane@ut.ee
53 422 099
Tartu Ülikool

1. Kui sageli vaatab Teie laps televisioonisaateid? *Tõmmake ring ümber ühele kõige sobivamale vastusevariandi numbrile!*
 - 1) Laps ei vaata üldse televisioonisaateid
 - 2) Laps vaatab kahel-kolmel päeval nädalas televisioonisaateid
 - 3) Laps vaatab neljal-viiel päeval nädalas televisioonisaateid
 - 4) Laps vaatab iga päev televisioonisaateid
 - 5) Muu (palun täpsustage!)
2. Kui Teie laps vaatab televisioonisaateid, siis keskmiselt mitu tundi ja mitu minutit päevas?
..... tundi ja minutit tööpäevadel.
..... tundi ja minutit nädalavahetusel.
3. Milliseid saateid Teie laps vaatab? *Tõmmake ring ümber ühele kõige sobivamale vastusevariandi numbrile!*
 - 1) Ainult lastele mõeldud saateid
 - 2) Ainult täiskasvanutele mõeldud saateid
 - 3) Nii lastele kui ka täiskasvanutele mõeldud saateid*Kui valisite variandi nr 1, siis pöörduge 6. küsimuse juurde!*
4. Kui Teie laps vaatab täiskasvanutele mõeldud saateid, siis keskmiselt mitu tundi ja mitu minutit päevas?

..... tundi ja minutit tööpäevadel.

..... tundi ja minutit nädalavahetusel.

5. Palun loetlege, milliseid täiskasvanutele mõeldud saateid Teie laps vaatab.

.....
.....
.....

6. Kui Teie laps vaatab lastele mõeldud saateid, siis keskmiselt mitu tundi ja mitu minutit päevas?

..... tundi ja minutit tööpäevadel.

..... tundi ja minutit nädalavahetusel.

7. Palun loetlege, milliseid lastele mõeldud saateid Teie laps vaatab.

.....
.....
.....

8. Kui palju on keskmiselt üldse televiisor Teie majapidamises lahti, kui Teie laps kodus viibib? *Tõmmake ring ümber ühele kõige sobivamale vastusevariandi numbrile!*

1) Televiisor on lahti vaid konkreetsete saadete vaatamise ajal

2) Televiisor mängib kogu aeg taustaks

3) Muu (palun täpsustage!)

9. Mitu sõpra on Teie lapsel?

.....

10. Teie lapse nimi. *See on vajalik selleks, et küsimustik kokku viia õpetaja täidetud küsimustikuga. Töö tulemuste esitamisel on lapse anonüümsus tagatud!*

.....

11. Teie lapse vanus

..... aastat kuud.

12. Teie lapse sugu

1) Poiss

2) Tüdruk

Täna!

Lisa 2. Lapse Käitumise Skaala õpetajatele

Õpetaja nimi.....

Lapse nimi.....

Palun hinnake järgmiste väidete kehtivust, pidades silmas lapse käitumist kaaslaste suhtes.

3 = Kehtib kindlasti. Tõmmake ring ümber juhul, kui väide kehtib selle lapse kohta **tihti**.

2 = Kehtib mõnikord. Tõmmake ring ümber juhul, kui väide kehtib lapse kohta **mõnikord**.

1 = Ei kehti. Tõmmake ring ümber juhul, kui väide kehtib lapse kohta **harva või üldse mitte**.

Palun tõmmake ring ümber vaid ühele numbrile iga väite juures!

1. Laps on rahutu. Jookseb ringi ja hüppab üles-alla, ei püsi paigal.	1	2	3
2. Laps niheleb ja vingerdab.	1	2	3
3. Laps lõhub enda ja teiste asju.	1	2	3
4. Laps kakleb teiste lastega.	1	2	3
5. Teistele see laps ei meeldi.	1	2	3
6. Laps on murelik. Mureseb paljude asjade pärast.	1	2	3
7. Laps on ärrituv, kaotab kergesti enesekontrolli.	1	2	3
8. Laps paistab hädine, õnnetu, on tihti pisarsilmil või murelik.	1	2	3
9. Lapsel on tõmblused, manerismid või keha ning näo spasmid.	1	2	3
10. Laps ei kuula sõna.	1	2	3
11. Lapsel on halb keskendumisvõime või lühiajaline tähelepanuvõime.	1	2	3
12. Laps kipub olema arg või kartlik uute asjade ning olukordade suhtes.	1	2	3
13. Laps on noriv või pirtsakas.	1	2	3
14. Laps valetab.	1	2	3
15. Lapsel on raskusi kõnelemisel.	1	2	3
16. Laps kiusab teisi lapsi.	1	2	3
17. Laps on tähelepanematu.	1	2	3
18. Laps ei jaga mänguasju.	1	2	3
19. Laps puhkeb kergesti nutma.	1	2	3
20. Laps süüdistab teisi.	1	2	3
21. Laps annab kergesti alla.	1	2	3
22. Laps on teiste suhtes hoolimatu.	1	2	3
23. Laps lööb või hammustab teisi lapsi.	1	2	3
24. Laps vaatab tühjusesse.	1	2	3
25. Laps eelistab mängida üksinda.	1	2	3
26. Laps aitab teisi lapsi.	1	2	3

27. Kaaslased keelduvad seda last mängu võtmast.	1	2	3
28. Laps on empaatiline, saab aru teiste tunnetest.	1	2	3
29. Laps kipub teiste kannatusele reageerima narrimisega või teeb asju hullemaks.	1	2	3
30. Seda last ei valita oma mängukaaslaseks.	1	2	3
31. Lapsele meeldib olla üksinda.	1	2	3
32. Laps hoiab kaaslastest eemale.	1	2	3
33. Kaaslased väldivad seda last.	1	2	3
34. Laps paistab murelik, kui teised lapsed on hädas.	1	2	3
35. Laps on agressiivne.	1	2	3
36. Laps mõnitab ja narrib teisi lapsi.	1	2	3
37. Laps ei leia tihti endale tegevust.	1	2	3
38. Laps ähvardab teisi lapsi.	1	2	3
39. Laps kasutab mänguasju teistega kordamööda.	1	2	3
40. Laps on kaaslaste suhtes lahke.	1	2	3
41. Lapse peale saab kindel olla, laps on usaldusväärne.	1	2	3
42. Laps kuulab kaaslasi.	1	2	3
43. Laps on kaaslaste tegevustest välja jäetud.	1	2	3
44. Konflikti korral leiab laps kaaslastega kompromissi.	1	2	3
45. Last ignoreeritakse kaaslaste poolt.	1	2	3
46. Laps teeb kaaslastega koostööd.	1	2	3
47. Laps ägestub konfliktides olukorras kergesti.	1	2	3
48. Laps vaidleb kaaslastega.	1	2	3
49. Laps on teiste laste suhtes sõbralik.	1	2	3
50. Laps tüütab või ärritab teisi lapsi.	1	2	3
51. Laps on üksildane.	1	2	3
52. Laps katkestab või segab kaaslaste tegevusi.	1	2	3
53. Laps hoolib moraalistest küsimustest, näiteks õiglusest ja teiste heaolust.	1	2	3
54. Last naeruvääristatakse kaaslaste poolt.	1	2	3
55. Laps väldib kaaslasi.	1	2	3
56. Laps pakub abi või lohutust, kui teised lapsed on endast väljas.	1	2	3
57. Laps tõmbub kaaslaste tegevustest tagasi.	1	2	3
58. Laps jätkab teiste tüütamist või teistele haiget tegemist, isegi kui need on ilmselgelt endast väljas.	1	2	3
59. Laps on kaaslaste suhtes kamandav.	1	2	3

Täna Teie abi eest!

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anni Häidberg (16.07.1990),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

„Televisiooni vaatamisele kuluva aja seos koolieeliku käitumisviisidega“,

mille juhendaja on Merle Taimalu (PhD),

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 20.05.2013